

A fogalmazás és a gondolat igénytelenségét érzük tetten a következő két sorban is:

*Azóta tovaszállt életem nagy része,
Végigsöpört rajta a sorsnak sok része.*

Az anyákat ünneplő közönség személt huny az ilyen erodált szövegek fölött is, mint:

*Törhet már bármi úgysem halom, hiszünk
Szívünkben Isten segédelmét viszünk.*

Vagy:

*Sok gondom baj között, míg minket nevelt,
Ajka nem panaszt, hanem dalt énekelt.*

Befejezésül csupán annyit mondanék el, hogy ez a költészet létező igényt elégít ki. Ez az igény életre hívja, alakítja, használja és áthagyományozza. Ez a folyamat teremtő energiákat aktivizál és él fel. Alkotói (művészi) elégtételt nyújt egy olyan rétegnek, amelyik ilyen ambícióit más téren megélni nem tudja. Ez a kultúra szelepet nyit a magaskultúra kiváltotta frusztráltságnak. Pozitív hatása érvényesül továbbá abban is, hogy közérthetőségével, katarzisa törekvésével megélhető kollektív élményt nyújt egy közösségnek, s ilyenképpen a közösség összetartó szálait erősíti.

Az alkalmi költészet gondoskodik önmagáról. Zsenge korában megtanítja a gyereket, hogyan kell megélni eseményeket, élethelyzeteket, hogyan lehet és kell beszélni bizonyos témákról. S ily módon nevelő, világnézetet formáló hatása van.

Az elmondottakból következik, hogy nem maga a templom termeli ezt a költészetet. Azáltal viszont, hogy nyilvánosságot biztosít az ünnepélyek és egyházi lapok, kiadványok által, legitimizálja és hozzájárul fennmaradásához. Ugyanezt a költészetet találjuk meg az emlékverses füzetekben, a vőfélyfüzetekben, a népi költők kéziratot füzetekben, különböző családi események, évfordulók kulturális gyakorlatában. Az elmúlt években a tömegkommunikáció (vidéki és napilapok) is nagymértékben felkarolta ezt a szemléletmódot és ízlést.

A bevezetőben jeleztem, hogy elfogulatlanul, ítéletmentesen regisztrálom a tényeket. Pozícióm érzékeltetéséhez Lászlóffy Aladár szavait kölcsönzöm:

*Mutassátok meg a költőket, akiket
olvastok, s megmodom, kik vagytok.*

KESZEG VILMOS

A magyar irodalom tanításának – jelenlegi – gondjai Romániában

Az irodalomtanítás kérdésének vizsgálatát tulajdonképpen a magyartanítás egészének keretében kellene elvégeznünk, minderre azonban e rövid írás keretében nem vállalkozhatunk.

Minthogy a jelenlegi romániai oktatási állapotokat kiforratlannak, következésképpen átmenetinek kell tekintenünk, sajátoságos kettősségre kell építenünk: az elmúlt évtizedekből örökölt (valamelyest módosított) tantervekre és tankönyvekre, de ugyanakkor a már alakuló új igényekre és szempontokra is.

Amikor szembe kívánunk nézni az 1990-től kialakult, illetőleg alakuló helyzet új kihívásaival, mindenekelőtt (szomorúan) azt kell megállapítanunk, hogy tanáraink tudásban, hagyományban, történelmi és nemzettudatban, önismeretben megcsonkítva állnak az

idők változása által parancsolt szemléletváltás feladta előtt. Mindezt még súlyosbítja a magyartanárok igen megfogyatkozott száma, amely nagyrészt a tanárképzés tudatos visszaszorításából ered (a 70-es évektől 15 majd 10 később 7 hallgató végzethetett évenként, de közülük is sokan nem a tanári pályát választották, és számosan elhagyták az országot).

Oktatásunk helyzetére a Szatmár megyei példa általában is jellemző: a 70-es évekbeli másfélszáz magyartanári állás helyett ma 80-at tartunk nyilván, ezek egyharmadát szakképzett (egyetemet végzett) tanárok, másik harmadát (3 éves) pedagógiai főiskolát végzettek látják el, a többit szakképzetlenek (érettségizettek).

A tanárok munkáját megnehezíti az, hogy az érvényes tanterv egyelőre átmeneti jellegű, ilyenek a tankönyvek is, (példányszámuk messze nem fedti a szükségletet); s nem feledkezhetünk meg a sok szemléletbeli torzulásról sem. Tanárainkban benn él a múlt számos nyomasztó ténye (korosztályonként eltérő mértékben); szemléletbeli deformációk, így a felfogás, amely a irodalmat társadalomtörténeti illusztrációnak tekintette, hamis és torz történelemfelfogás szemléltetését célozta, a világnézeti nevelést szolgáló eszköznek tekintette. A tanárnak nem kellett sokat gondolkodnia, pusztán a tankönyvek előregyártott véleményét kellett elfogadtatnia.

Az egykori tantervkészítés és tankönyvírás boszorkánykonyhájának titkaiból – csupán szemléltetésül – elégséges kettőt-hármat megemlíteni: A tantervben szereplő írók-költők száma, sőt műveik száma is meg kellett hogy egyezzen a hasonló, szinten érvényes, román irodalmi tantervvel. De egyeznie kellett a két tankönyv oldalszámának is. A mai olvasó alig akarja elhinni, hogy Petőfi tanításakor ugyanannyi versét ajánlhattuk elemzésre, mint amennyivel *Eminescu* szerepelt a román irodalomkönyvben, avagy (volt idő, amikor) *Babits* és *Kosztolányi* kimaradt a két világháború közti korszakból, mert nem szerepelhetett számbelileg több író-költő, mint a hasonló korszakbeli román irodalmi fejezetben.

Aztán következtek a politikai szempontok. *Kós Károly* egy időben „pozitív” példa volt, hiszen 1919-ben hazatért Erdélybe, Budai Nagy Antal históriája című munkájában pedig a román *Jákob* mócokkal jön a lázadó bábolnai jobbágyok és kispapok segítségére. Később azonban *Raoul Sorbán* megtámadta az író (az emléket), s ekkor kiderült, hogy nem szereplhet még a neve sem a tankönyvekben. A fenti munkája negatív példa lett, mert nem számarányuk szerint szerepeltette a nemzetiségeket. Művében több a magyar szereplő (!).

Itt vagyunk tehát a mában, amikor is ... Még mindig nincs tanügyi törvény.

Még mindig nem tudni, hogy milyen lesz a törvényhozás által elfogadott iskolarendszer. Hány osztály lesz a kötelező? Az általános iskola nyolc vagy kilenc osztályos lesz-e, a líceum három vagy négy, a tanítóképző négy vagy öt; és a szakközépiskolák?

És csak ezt követően lehet tantervet készíteni.

És csak a tanterv elfogadása után vállalkozhat valaki az új tankönyv(ek) megírására.

A kolozsvári egyetem magyar tanszéke 1992-ben meghirdetett egy tantervpályázatot. *Orbán Gyöngyi* és *Tulit Ilona* sepsiszentgyörgyi tanárok nyerték meg Jámbor szándék című pályamunkájukkal. Ha történetesen el is fogadják ezt a tantervet, legalább két év, amíg valaki megírja és meg is jelenik az erre épülő tankönyv. Addig maradnak a régi könyvek „javított” kiadásai; most majd kimaradnak a proletkultos anyagok, sok jelentéktelen író-költő, és „becsúszhatnak” az egyetemese magyar irodalom valós értékei. (Reméljük.) (Tudnunk kell azt is, hogy tanáraink nem rendelkeznek kellő szakkönyvtárral, hiányzik sok megtárgyalásra javasolt szerző és mű.)

A Jámbor szándék szerzői jól megalapozottan indokolják tantervi felfogásukat, a műközpontú irodalomoktatás mellett szállnak síkra. Hangsúlyozzák az elméleti ismeretek fontosságát, hiszen erre szükség van az irodalmi üzenet dekódolásakor. Vallják: az irodalomtanítás olyan folyamat, amelynek meg kell alapoznia egy olyan olvasói magatartást, amelyre ráépülhet egy élethosszig tartó önművelés. Ez a szemlélet befolyásolja a tanterv anyagának kiválasztását, elrendezését, felépítését egyaránt.

Az átmeneti korszak irodalomtanításának jellegzetessége az is, hogy az általános iskolában a tanulók az irodalomtörténeti folyamatból kiszakított egyes műveket olvasnak és értelmezik (ezeknek fejezeteit bizonyos tematikai szempontok szerint állították

össze), s ezekhez kapcsolva tanulnak meg bizonyos irodalomelméleti fogalmakat is. A középiskolában viszont megfordul a helyzet: az irodalomtörténet szakad el az irodalmi alkotásoktól.

A szerzők javaslata szerint az új tantervre a koncepció egysége legyen a jellemző. Azt ajánlják, hogy az eddigi tantervek utasításos rendszere helyett az új tanterv tájékoztató legyen arról a szemléletről (esztétikai és pedagógiai megfontolásokról), amely aztán szabályozza a tantervi anyag megtervezését, a tankönyvek megírását.

Úgy vélik, hogy a tanterv szerkezetében egyszerre kell érvényesülnie a linearitásnak is és a koncentrikusság elvének is, hiszen a műelemzések során újabb és újabb előfeltételek épülnek be az olvasói elváráshorizontba, ugyanakkor a minduntalan felbukkanó „régiek” jelentése, jelentősége egyre mélyül, árnyalódik.

Oldani kívánják a magyar- és a világirodalmi művek befogadásának „iskolai különműségét”, az eddiginél sokkal nagyobb arányban kívánják szerepeltetni a XIX. századnál régebbi, illetve a XX. századi modern irodalmat, ugyanis – véleményük szerint – ezeknek az alkotásoknak a „megfejtése” az átlagosnál nagyobb olvasói erőfeszítést igényel, következésképp tágítani fogja az olvasói befogadóképesség spektrumát.

Minthogy a befogadói magatartás tartozéka a művészeti ágak közötti lényegi, közös vonások felismerési képessége, másrészt pedig oktatásunkban nagyon távolinak tűnik a tantárgyak (régóta igényelt) integrációja, szükségesnek tartják több képzőművészeti és filmművészeti, esetenként zenei alkotás elemzését is beépíteni a tantervbe.

Ha ez a tantervi javaslat valósul meg (de ha közben más munkacsoport dolgozna ki és fogadtaná el tantervjavaslatát), igen kemény munka vár a tankönyvek szerzőire, s majd tanárookra is, hiszen valamennyiünknek végig kell járnia a szellemi megújulás hosszú és gyötrelmes útját, le kell vetkőznünk az ideológiai ferdeségeket, pótolnunk kell sok kimaradt ismeretet (alkotói utak, szellemi teljesítmények ismeretét). S a kizárólagosságra hajlamos szemléletmód helyett párbeszédre alkalmassá kell válnunk.

BURA LÁSZLÓ

Lehetőségek vonzásában

A romániai magyar anyanyelvi nevelés esélyei

Az intézményes oktatás-nevelés esélyeit latolgatva világszerte a szemléletváltás szükségességéről beszélnek. Szűkebb régióinkban, ahol naponta szembesülünk azzal a problémahálózattal, amely a megújulás lehetőségének a hitét is szétzilálja, arra kell figyelniük, hogy a megrontott közoktatásban, az adott helyzet látványos akadályain innen van egy rés, amely mindannyiunk számára adott: a lelki-tudati átalakulás, a belső emberi reform lehetősége. S ha ebből a nézőpontból közelítjük meg a kérdést, a változás, változtatás egyetlen kiindulópontja az önreflexió, az önfejlődés képessége. Az a pedagógusi létforma, amelynek – Németh László-i értelmezésben – természetes velejárója a tapasztalatszerzés során történő, a megértésen alapuló együtt-tanulás, a kísérletezés permanens vállalása.

Ebben a megközelítésben, az iskolai tanítás-tanulás átsugározhat egymáson, a tanító és a tanuló számára is az emberi élethez tartozó természetes magatartássá, folyamatos tapasztalatszerzéssé minősülhet át. A tanulás kiteljesedési folyamatként történő szemlélete megkérdőjelezi a tudás birtoklásának gesztusával kiválasztott ismeretek pusztán „átadásának” sikerességét. Oktatásunk válsága is ahhoz a felismeréshez juttat el, hogy minden olyan ismeret, amelyet nem a problémamegoldás során nyert felismerés, a ta-